

Idäntalouksien katsauksia

Review of Economies in Transition

1994 • No. 4

24.3.1994

Julkaistu uudelleen 2002

Jouko Rautava

Suomen idänkauppa 1990-93

Suomen Pankki
Siirtymätalouksien tutkimuslaitos, BOFIT

ISSN 1235-7405
Uudelleenjulkaistu pdf-muodossa 2002

Suomen Pankki
Siirtymätalouksien tutkimuslaitos (BOFIT)

PL 160
00101 Helsinki
Puh: (09) 183 2268
Faksi: (09) 183 2294
bofit@bof.fi
www.bof.fi/bofit

Tässä julkaisussa esitetyt mielipiteet ovat kirjoittajan omia eivätkä välttämättä edusta Suomen Pankin kantaa.

Suomen idänkauppa 1990–93¹

Neuvostoliiton hajoaminen 15 itsenäiseen valtioon vuoden 1991 aikana kuvaa hyvin sitä, kuinka syvällisestä muutosprosessista entisen Neuvostoliiton alueen talousuudistuksessa on kysymys. Muutosprosessin seurauksena myös Suomen ja Neuvostoliiton bilateraali kauppajärjestelmä lakkautettiin vuoden 1990 lopussa, minkä jälkeen idänkauppaa on käyty samojen periaatteiden pohjalta kuin muuta ulkomaankauppaa. Seuraavassa pyritään Suomen ulkomaankauppatilastojen avulla valottamaan sitä, kuinka suuret järjestelmämuutokset ovat heijastuneet Suomen idänkauppaan.

Idänkaupan vaihtelut olleet suuria

Ennen 1970-luvun puoliväliä Suomen ulkomaankauppa Neuvostoliiton kanssa kasvoi pääpiirteissään samaa tahtia muun ulkomaankaupan kanssa ja sen osuus Suomen koko ulkomaankaupasta pysyi melko vakaasti 15 prosentin tuntumassa. Öljykriisien seurauksena Neuvostoliiton-tuontimme arvo nousi vuosikymmenen jälkipuoliskolla ja 1980-luvun alussa rajusti, mikä mahdollisti myös Suomen viennin kasvun. Huippuvuosina 1982–83 noin neljännes Suomen kauppavaihdosta suuntautuikin Neuvostoliittoon. Vuosikymmenen puolivälin jälkeen öljyn ja sen hinnoitteluvaluuttana käytettävän dollarin arvon alenemisen seurauksena Neuvostoliiton-kaupan osuus Suomen ulkomaankaupassa kääntyi laskuun ja vuonna 1990 se oli enää 11 %. Neuvostoliiton-kaupan vaihtelut olivat 1970–80 -luvuilla suuria, mutta ne tasasivat muun ulkomaankaupan vaihteluita. Suomen Neuvostoliiton-viennin sopeuttaminen tuonnin suuriin vaihteluihin osoittautui bilateraali järjestelmässä kuitenkin kovin vaikeaksi, minkä seurauksena erilaisten rahoitusjärjestelyjen (clearingtilin saldoepätasapainot, välityskaupat ja vientiluotot) merkitys viennin tason ylläpitämisessä kasvoi varsin suureksi.

Neuvostoliiton järjestelmämuutoksen, taloudellisen romahduksen ja clearing-järjestelmän lakkauttamisen myötä Suomen viennin arvo vuonna 1991 Neuvostoliittoon romahti 65 % (laskua 8.4 mrd. mk) ja tuonnin arvo 27 % (laskua 2.8 mrd. mk) edellisvuoteen verrattuna. Neuvostokaupan romahduksen seurauksena Suomi menetti yhdellä kertaa yli 8 % viennistään. Samalla aikaisemmin yleensä Suomelle ylijäämäinen Neuvostoliiton-kauppa kääntyi selvästi alijäämäiseksi (lähes 3 mrd. mk). Kun Neuvostoliiton osuus Suomen koko viennistä oli vuonna 1990 vielä 13 %, niin vuonna 1991 osuus oli enää vajaa 5 %. Kaupan laskuun vaikutti osaltaan se, että 1980-luvun lopulla Neuvostoliitolle myönnettyjen vientiluottojen määrä oli noussut jo 5.5 mrd. markkaan, mikä Suomen potentiaaliin nähden oli suhteellisen paljon. Vuoden 1991 alussa epäiltiin jo vahvasti Neuvostoliiton velan-

¹ Idänkaupalla tarkoitetaan tässä kirjoituksessa Suomen kauppaa entisen Neuvostoliiton alueen eli Venäjän, muiden IVY-maiden ja Baltian maiden kanssa.

hoitokykyä, mistä viitteitä antoivat mm. kasvavat maksuviiveet. Avoimeen maksukyvyttömyyteen Neuvostoliitto ajautui vähän ennen lopullista hajoamistaan vuoden 1991 lopussa.

Vuonna 1992 idänkaupan jo pitkään jatkunut lasku pysähtyi ja viennin sekä tuonnin arvo jopa hieman kasvoi edellisvuodesta. Entisen Neuvostoliiton alueen ja sen lähes 290 miljoonan asukkaan markkinapotentiaalia kuvaa kuitenkin se, että huonosta taloudellisesta tilanteesta ja epävakaa toimintaympäristöstä huolimatta kauppa kasvoi rajusti jo vuonna 1993. Suomen viennin arvo lähes kaksinkertaistui ja tuonninkin arvo kasvoi noin viidenneksen. On kuitenkin syytä muistuttaa, että tarkastelujaksolla kaupan arvon kasvuun ovat vaikuttaneet Suomen markan devalvaatio syksyllä 1991 ja kellutuspäätös syksyllä 1992 ja niitä seurannut markan heikkeneminen, joten kaupan määrällinen kasvu ei ole ollut yhtä nopeaa. Viennin tuontia nopeamman kasvun myötä idänkaupan alijäämä supistui edellisvuoden 3 mrd. markasta 0.5 mrd. markkaan. Alijäämän väheneminen johtuu Venäjän kaupan alijäämän supistumisesta ja Viron kaupan ylijäämän kasvusta. Kun Suomen koko viennin arvo kasvoi 'vain' 25 %, nousi idänkaupan osuus 6.6 prosenttiin. Vertailun vuoksi mainittakoon, että Puolan osuus koko viennistämme oli 1.5 % ja Unkarin, Tshekinmaan ja Slovakian yhteenlaskettu osuus vain 1.1 %. Idänkaupan nopeasta kasvusta huolimatta sen osuus koko viennistä on kuitenkin edelleen pienempi kuin Yhdysvaltojen (7.8 %) tai Kauko-Idän markkinoiden (9.6 %), joiden merkitys Suomen ulkomaankaupassa on 1990-luvun alussa huomattavasti kasvanut.

Venäjän ja Viron yhteenlaskettu osuus idänkaupasta yli 90 %

Suomen idänkaupan jakautuminen entisten neuvostotasavaltojen kesken näkyy taulukosta 1. Taulukossa entiset neuvostotasavallat on ryhmitelty Itsenäisten valtioiden yhteisön maihin (IVY) sekä Baltian maihin ja maat on lueteltu suuruusjärjestyksessä asukasluvun mukaan. Maantieteellisestä läheisyydestä, asukasmäärästä ja raaka-ainepohjasta johtuen Venäjä on luonnollisesti ylivoimaisesti tärkein kauppakumppanimme kolmen neljäsosan osuudellaan. Suomen koko ulkomaankaupassa Venäjä on kuitenkin vasta seitsemänneksi suurin vientimaa. Markkinoiden kokoa ajatellen on ehkä yllättävää, että asukasmäärältään selvästi pienimmän Viron osuus Suomen idänkaupassa on lähes 15 %, kun taas kauppamme 50 miljoonaisen Ukrainan kanssa on varsin vaatimatonta. Viroon suuntautuneen kaupan Venäjän-kauppaakin nopeamman kasvun myötä Viron osuus idänkaupan vaihdosta on edellisvuodesta kasvanut muutaman prosenttiyksikön Venäjän osuuden vastaavasti laskettua. Idänkauppamme keskittyneisyyttä kuvaa hyvin se, että Venäjä ja Baltian maat kattavat siitä 95 %.

Taulukko 1.

Suomen idänkauppa maittain 1993

	Vienti mmk	Tuonti mmk	Kauppa- tase mmk	Osuus idän- kaupasta %	Väestö, milj.henk.	Vienti/ väestö mk	Tuonti/ väestö, mk
Venäjä	6037	7807	-1770	76.5	147.4	41	53
Ukraina	232	75	150	1.7	51.7	4	1
Uzbekistan	7	44	-36	0.3	19.9	0	2
Kazakstan	75	129	-54	1.1	16.5	5	8
Valko-Venäjä	80	46	34	0.7	10.2	8	5
Azerbaidžan	13	1	12	0.1	7.0	2	0
Georgia	0	0	0	0.0	5.5	0	0
Tadžikistan	3	55	-52	0.3	5.1	1	11
Kirgistan	1	1	-1	0.0	4.3	0	0
Moldova	9	0	8	0.0	4.3	2	0
Turkmenistan	8	165	-157	1.0	3.5	2	47
Armenia	1	0	1	0.0	3.3	0	0
Liettua	204	79	126	1.7	3.7	55	21
Latvia	253	131	122	2.1	2.7	94	49
Viro	1879	759	1120	14.6	1.6	1174	474
Yhteensä	8803	9291	-488	100.0	286.7	31	32

Lähde: Tullihallitus

Edellä todettu ei vielä kuitenkaan kerro kovinkaan paljon siitä, kuinka intensiivisesti Suomi käy kauppaa eri markkinoilla. Tätä vertailua vaikeuttavat maiden suuret asukasmäärä- ja kokoerot. Taulukossa 1 kaupan suhteellista intensiteettiä on mitattu hyvin suoraviivaisesti jakamalla Suomen vienti ja tuonti kunkin entisen neuvostotasavallan asukasmäärällä. Saatu tulos kertoo karkeasti sen, kuinka paljon keskimääräinen kuluttaja kussakin maassa osti suomalaisia tuotteita ja kuinka paljon kukin asukas eri maissa tuotti Suomeen vietyjä tuotteita vuonna 1993.

Asukaskohtaisten kaupan lukujen pohjalta nähdään, että vuonna 1993 Suomen kauppa Viron kanssa oli huomattavasti intensiivisempää kuin kauppamme Venäjän kanssa. Keskimäärin kukin virolainen osti Suomesta tuotuja tavaroita 1170 markalla ja tuotti Suomeen vietyjä tuotteita 470 markan arvosta. Venäjän kohdalla vastaavat luvut ovat 40 ja 50 markkaa. Viron ja Suomen välisen kaupan intensiteettiä kuvaakin se, että asukasta kohden laskettu tuonti Suomesta on Virossa selvästi suurempi kuin Venäjällä, vaikka vastoin todellisuutta olettaisimme kaiken Suomen Venäjän-viennin menevän lähialueillemme (Pietarin alue, Karjala, Kuola). Mainittakoon, että kullekin ruotsalaiselle suomalaiset onnistuivat myymään tavaroita keskimäärin 1730 markalla, saksalaisille 230 markalla ja puolalaisille 50 markalla. Kutakin amerikkalaista kohden suomalaiset onnistuivat myymään 40 markalla ja japanilaista kohden vain 18 markalla.

Suomen kauppa Viron kanssa osoittaa vakuuttavasti maantieteellisten ja kulttuuritekijöiden merkityksen ulkomaankaupassa. Hyvien yhteyksien ja kielisukulaisuuden siivittämänä Suomen ja Viron välisen kaupan intensiivisyys on selvästi lähentynyt Suomen Pohjoismaiden kanssa käymän kaupan intensiivisyyttä huolimatta siitä, että Viron tulo- ja kehitystaso on edelleen kaukana Pohjoismaisesta tasosta. Tätä kehitystä on edesauttanut Viron harjoittama uudistuspolitiikka sekä Suomen myöntämä kaupan rahoitus.

Suomen idäntuonnin rakenne hieman monipuolistunut

Verrattaessa Suomen tuontia entisen Neuvostoliiton alueelta vuonna 1993 vuosien 1990–91 tilanteeseen huomataan, että suurin muutos on tapahtunut energian tuonnin osuudessa (taulukko 2). Kun bilateraalikauden lopussa energian osuus tuonnista oli noin 70 %, on se viime vuoden loppuun mennessä laskenut noin puoleen tuonnin arvosta. Energian hinnan ja dollarin arvon vaihtelut vaikuttavat luonnollisesti suuresti arvopohjaiseen tuonnin rakenteeseen, mutta erittäin merkillepantavaa on ollut myös raakaöljyn tuontimäärien lasku. Kun Neuvostoliitosta tuotu öljy vielä 1989 kattoi 94 % koko öljytuonnin määrästä, jo vuonna 1990 osuus laski 59 prosenttiin ja seuraavana vuonna 34 prosenttiin. Vuonna 1992 Venäjältä tuodun raakaöljyn osuus oli enää 14 % ja vuoden 1993 kolmen ensimmäisen neljänneksen aikana vain hieman enemmän (16 %). Öljyn tuonnin laskuun ovat vaikuttaneet monet eri tekijät: Suomella ei enää ole bilateralismiin liittyvää syytä keskittää kaikkia hankintojaan Venäjälle; öljyn tuotannossa esiintyneet ongelmat; idästä tulevan öljyn rikkipitoisuus; Baltian maiden läpi tapahtuviin kuljetuksiin liittyneet ongelmat. Venäjän osuus IVY-maista tuotavasta energiasta oli 94 % lopun jakautuessa Keski-Aasian tasavaltojen kesken.

Taulukko 2.

Suomen idänkaupan arvo ja rakenne 1990-93

VIENTI SITC	Viennin arvo, mmk				Viennin rakenne, %			
	1990	1991	1992	1993	1990	1991	1992	1993
Ruoka ja juomat (0-1)	803	326	530	1332	6.2	7.2	11.6	15.1
Raaka-aineet ja energia (2-4)	468	169	300	264	3.6	3.7	6.5	3.0
Kemialliset tuotteet (5)	979	645	392	560	7.6	14.3	8.6	6.4
Koneet ja kuljetusvälineet (7)	5821	1756	1967	3677	45.2	38.8	42.9	41.8
Paperi ja pahvi (64)	2237	381	123	245	17.4	8.4	2.7	2.8
Tekstiilit ja vaatteet (65,84,85)	754	257	356	590	5.8	5.7	7.8	6.7
Muut valmistetut tavarat (6,8,9)	1828	988	919	2135	14.2	21.8	20.0	24.2
Yhteensä	12888	4522	4587	8803	100.0	100.0	100.0	100.0

TUONTI SITC	Tuonnin arvo, mmk				Tuonnin rakenne, %			
	1990	1991	1992	1993	1990	1991	1992	1993
Ruoka ja juomat (0-1)	19	25	61	58	0.2	0.3	0.8	0.6
Puutavara (24)	771	558	800	1047	7.6	7.5	10.5	11.3
Malmit ja metalliromu (28)	151	231	477	643	1.5	3.1	6.2	6.9
Energia (32-35)	7059	5373	4444	4999	69.2	72.0	58.2	53.8
Muut raaka-aineet (2-4)	64	26	46	65	0.6	0.3	0.6	0.7
Kemialliset tuotteet (5)	362	356	405	725	3.5	4.8	5.3	7.8
Koneet ja kuljetusvälineet (7)	810	403	321	266	7.9	5.4	4.2	2.9
Metallituotteet (67,68,69)	393	254	382	709	3.9	3.4	5.0	7.6
Tekstiilit ja vaatteet (65,84,85)	42	57	196	367	0.4	0.8	2.6	4.0
Muut valmistetut tavarat (6,8,9)	526	180	506	411	5.2	2.4	6.6	4.4
Yhteensä	10196	7461	7638	9291	100.0	100.0	100.0	100.0

Lähde: Tullihallitus

Tuonnin monipuolistuminen näkyy erityisesti malmien ja metalliromun, puutavaran, kemiallisten tuotteiden sekä tekstiili- ja vaatetuonnin voimakkaassa kasvussa. Jalostettujen tuotteiden osuuden kasvua on jarruttanut erityisesti koneiden ja kuljetusvälineiden tuonnin arvon huomattava lasku. Tämä voi olla merkki siitä, että bilateraalijärjestelmän puitteissa myös Neuvostoliitto pystyi viemään Suomeen sellaisia tuotteita, jotka eivät muuten olleet kilpailukykyisiä. Kaikkiaan idäntuonnissa raaka-aineiden ja energian (SITC 2-4) osuus tuonnissa on jaksolla 1990-93 laskenut 79 prosentista 73 prosenttiin.

Idänviennissä paperiteollisuuden asema romahtanut

Idänviennissä suurin muutos bilateraalikauden lopun tilanteeseen verrattuna on paperiteollisuuden viennin arvon ja osuuden romahtaminen. Kun paperiteollisuuden osuus Neuvostoliiton-viennistä oli 1990 yli 17 %, niin kahtena viime vuotena sen osuus on ollut enää vajaat 3 %. Paperiteollisuuden viennin romahtaminen kuvaakin hyvin sitä, kuinka suuri vaikutus neuvostojärjestelmällä ja siihen liittyneellä Suomen ja Neuvostoliiton välisellä bilateraalijärjestelmällä oli kaupan rakenteeseen ja kuinka vaikeaa on kaupan kehityksen ennustaminen voimakkaasti muuttuvilla idän markkinoilla. Paperiteollisuuden viennin romahtamista ei voida selittää perinteisin kilpailukykyyn tai markkinoiden yleiseen kysynnän laskuun liittyvin tekijöin, vaan analyysin tulisi lähteä koko talousjärjestelmän muutoksesta ja siihen liittyneestä eri teollisuusalojen suhteellisen aseman vaihtumisesta.

Paperiviennin romahduksen vastapainoksi koneiden ja kuljetusvälineiden viennin arvo on kasvanut nopeasti (87 % edellisvuodesta). Myös viennin määrä on kasvanut, joskaan ei yhtä nopeasti kuin viennin arvo, jossa näkyy myös markan heikkenemisen vaikutus. Koneiden ja kuljetusvälineiden osuus idänviennistä on pysynyt reilussa 40 prosentissa ja moottoriajoneuvojen osuus tästä on lähes neljännes. Raaka-aineet, kemialliset tuotteet sekä tekstiilit ovat kutakuinkin säilyttäneet bilateraalikauden lopun osuutensa viennissä.

Selkeimmät hyötyjät idänmarkkinoiden muutoksesta näyttävät olevan elintarvikkeiden sekä erinäisten valmistettujen tavaroiden (mm. erilaiset rakentamiseen liittyvät tavarat ja huonekalut) viejät. Elintarvikeviennin osuus on jo 15 % koko viennistä. Elintarvikeviennin merkityksestä on kuitenkin käyty paljon keskustelua, sillä Suomen kannalta voimakkaasti tuetun viennin kansantaloudellinen järjestyys on kyseenalaista ja toisaalta erityisesti Virossa paikalliset tuottajat näkevät subventoitujen elintarvikkeiden tuonnin uhkana oman tuotannon käynnistämiseksi. Elintarvikeviennin korkea osuus selittyneekin siirtymäkauteen liittyvillä tekijöillä kuten lähialueidemme elintarvikehuollon huonolla tilalla, viennin tuella sekä ylipäättään muun viennin hitaammalla käynnistymisellä. Tilanteen muuttumista edesauttavat suomalaisen elintarviketeollisuuden investoinnit lähialueille, mikä osaltaan tulee jatkossa vähentämään tuontitarvetta Suomesta.

Neuvostoliiton hajoaminen toi esille Baltian-maiden ja Venäjän markkinoiden erot

Edellä käsiteltiin idänvientiä ja -tuontia tekemättä eroa entisten Neuvostotasavaltojen välillä. Tietäen kuitenkin esimerkiksi Venäjän ja Baltian-maiden talouksien ja resurssipohjan erilaisuuden, tuntuu perustellulta tarkastella idänkaupan rakennetta myös maaryhmittäin. Tätä tarkastelua tukee taulukko 3, jossa on eriteltyä Suomen kauppa Venäjän, Baltian-maiden sekä muiden entisten neuvostotasavaltojen kanssa vuonna 1993.

Kuten taulukosta 3 näkyy, Suomen viennin rakenteessa ei ole kovin suuria markkina-alueittaisia eroja. Tarpeet ja ostokyky siirtymätalouksissa ovat pitkälle samanlaiset eikä suomalaisten tuottajien keskinäisessä kilpailukyvyssä eri markkinoilla myöskään näyttäisi ainakaan tällä tasolla tarkasteltuna olevan merkittäviä eroja. Ainoastaan energian viennissä Baltia on Viron öljyostojen ansiosta Venäjää suurempi kauppakumppani, mikä heijastuu myös kaupan rakenteessa. Baltian-viennissä tekstiilien ja vaatteiden osuus on myös suhteellisesti suurempi kuin viennissä Venäjälle. Vastaavasti Venäjän-viennissä korostuvat Baltian-maihin suuntautuvaa vientiä hieman enemmän elintarvike- sekä kone- ja kuljetusvälineviennin merkitys.

Taulukko 3. Suomen idänkaupan arvo ja rakenne maaryhmittäin vuonna 1993: Venäjä, Baltian-maat ja muut entiset neuvosto-tasavallat

VIENTI SITC	Viennin arvo, mmk			Viennin rakenne, %		
	Venäjä	Baltia	Muut	Venäjä	Baltia	Muut
Ruoka ja juomat (0-1)	1011	301	20	16.7	12.9	4.8
Raaka-aineet ja energia (2-4)	110	136	18	1.8	5.8	4.1
Kemialliset tuotteet (5)	377	137	46	6.2	5.9	10.7
Koneet ja kuljetusvälineet (7)	2580	902	196	42.7	38.6	45.5
Paperi ja pahvi (64)	144	68	33	2.4	2.9	7.7
Tekstiilit ja vaatteet (65,84,85)	318	268	5	5.3	11.5	1.2
Muut valmistetut tavarat (6,8,9)	1497	525	112	24.8	22.5	26.1
Yhteensä	6037	2336	430	100.0	100.0	100.0
TUONTI SITC	Tuonnin arvo, mmk			Tuonnin rakenne, %		
	Venäjä	Baltia	Muut	Venäjä	Baltia	Muut
Ruoka ja juomat (0-1)	11	47	0	0.1	4.8	0.0
Puutavara (24)	891	129	27	11.4	13.3	5.3
Malmi ja metalliromu (28)	420	171	52	5.4	17.7	10.0
Energia (32-35)	4695	7	297	60.1	0.7	57.6
Muut raaka-aineet (2-4)	40	17	8	0.5	1.8	1.5
Kemialliset tuotteet (5)	661	17	46	8.5	1.8	8.9
Koneet ja kuljetusvälineet (7)	198	60	9	2.5	6.2	1.7
Metallituotteet (67,68,69)	569	70	70	7.3	7.2	13.6
Tekstiilit ja vaatteet (65,84,85)	82	284	1	1.1	29.3	0.3
Muut valmistetut tavarat (6,8,9)	239	167	6	3.1	17.2	1.1
Yhteensä	7807	969	516	100.0	100.0	100.0

Lähde: Tullihallitus

Suomen tuonnin rakenne puolestaan heijastaa selkeästi eri maaryhmien resurssipohjaa, joskin mielenkiintoisia poikkeuksiakin löytyy. Venäjän ja muiden IVY-maiden tuonnista noin kolme neljäsosaa on energiaa ja raaka-aineita, kun Baltianmaista tulevassa tuonnissa näiden tuoteryhmien osuus on vain kolmannes. Silmiinpistävä ero Venäjän ja Baltian maiden välillä onkin tekstiili- ja vaateteollisuuden suuri osuus jälkimmäisten viennissä Suomeen. Markkamääräisesti Baltiasta tuotiin viime vuonna Suomeen 3.5 kertaa enemmän tämän alan tuotteita kuin Venäjältä.

Jonkinlaisena erityistapauksena nousee esille malmien ja metalliromun huomattava tuonti Virosta, jonka seurauksena tuoteryhmän osuus koko Baltiantuonnistamme oli vuonna 1993 lähes 18 %. Edellisvuonna Baltiasta tulleen metalliromun tuonnin arvo oli vielä suurempi ja sen osuus oli 27 %. Kyseessä lieneekin pitkälle siirtymäkauteen liittyvä ilmiö ja kaupan rakenne oletettavasti vielä muuttuu tältä osin.

Vain muutos on pysyvää

Suomen idänkauppa heijastaa monia entisen Neuvostoliiton alueen yhteiskunta- ja talousjärjestelmän muutosprosessiin liittyviä kysymyksiä. Ensinnäkin Neuvostoliiton keskitetyn päätöksentekojärjestelmän purkautumisen seurauksena myös Suomen idänkaupassa on tapahtunut 'desentralisoitumista', mikä näkyy siinä, että jo vuonna 1991 suomalaisten idänviejien määrä kasvoi edellisvuodesta kaupan romahduksesta huolimatta. Toiseksi sekä viennin että tuonnin rakenne on selvästi muuttunut viime vuosien aikana. Osaltaan tämä rakennemuutos kuvastaa järjestelmämuutoksen myötä tapahtunutta eri alojen ja päätöksentekijöiden suhteellisen merkityksen vaihtumista entisissä neuvostotasavalloissa, osaltaan kysymyksessä on ollut bilateraalijärjestelmän purkautumisen vaikutuksista. Myös se, että suomalaiset ovat voineet investoida rajan taakse, alkaa näkyä kaupan rakenteessa. Tästä vaateteollisuus on hyvä esimerkki. Kolmanneksi vanhan järjestelmän hajoamiseen liittyvät kielteiset seikat eivät myöskään ole voineet olla näkymättä idänkaupassa, mistä osoituksena ovat monet kaupan rahoitukseen, tullaukseen sekä rikollisuuteen liittyvät ongelmat.

Idäntalouksien ulkomaankaupan vapautuminen on jo selvästi tuonut esille perinteisten ulkomaankaupan selittäjien eli maantieteellisen etäisyyden sekä kieli- ja kulttuuritekijöiden merkityksen. Näiden lisäksi Suomen idänkauppa heijastaa myös sitä, kuinka tärkeää osaa itse talousuudistusprosessi näyttelee ulkomaankaupan kehityksessä. Suomen ja Viron välisen taloudellisen kanssakäymisen vilkkauteen on edellämainittujen seikkojen lisäksi varmasti vaikuttanut myös se, että Virossa talousuudistusta on viety eteenpäin huomattavasti muita maita määrätietoisemmin, minkä johdosta kaupankäynnin ympäristö on ollut muita idäntalouksia vakaampi. Erityisesti Viron kruunun vakaus on myötävaikuttanut taloudellisen kanssakäymisen vilkkauteen ja edesauttanut myös esimerkiksi ulkomaisen rahoituksen saantia. Tässä suhteessa tilanne Venäjällä on ollut huomattavasti huonompi puhumattakaan Ukrainasta, jossa inflaatiovauhti kuukaudessa lähentelee 100 prosenttia. Suomen kauppa Ranskan kokoisen, 50 miljoonan asukkaan Ukrainan kanssa olikin vain kymmenesosan Suomen ja Viron välisestä kaupasta.

Talousjärjestelmän muutosprosessi ja siihen välttämättä liittyvä talouden rakenteen muuttuminen saavat aikaan sen, että idänkaupan vakiintumisesta on turha puhua vielä pitkään aikaan. Kyse ei myöskään ole siitä, että suuret muutokset tapahtuvat ainoastaan rajojemme itä- ja eteläpuolella, vaan taloudellisen kanssakäymisen myötä myös oma taloutemme joutuu sopeutumaan uusiin haasteisiin. Positiivista tilanteesta on viime vuosiin verrattuna kuitenkin se, että jatkossa meidän on mahdollista sopeutua uuteen tilanteeseen kaupan kasvun – ei sen romahtamisen – kautta.

IDÄNTALOUKSIEN KATSAUKSIA

nro:sta 4 lähtien ISSN 1235-7405

- 1/92 Pekka Sutela: **Neuvostoliiton hajoamisen taloudelliset aspektit.** 24 s.
Jouko Rautava: **Suomen ja Venäjän taloussuhteet Suomen EY-jäsenyyden valossa.** 12 s.
- 2/92 Seija Lainela - Jouko Rautava **Neuvostoliiton talouskehitys vuonna 1991.** 15 s.
Seija Lainela **Viron taloudellisen kehityksen lähtökohdat.** 9 s.
Merja Tekoniemi **Yksityistäminen itäisen Euroopan maissa ja Baltiassa.** 7 s.
- 3/92 Kamil Janáček **Transformation of Czechoslovakia's Economy: Results, Prospects, Open Issues.** 20 p.
Sergey Alexashenko **General Remarks on the Speed of Transformation in the Socialist Countries.** 25 p.
Sergey Alexashenko **The Free Exchange Rate in Russia: Policy, Dynamics, and Projections for the Future.** 19 p.
Jouko Rautava **Liikaraha, inflaatio ja vakauttaminen.** 16 s.
- 4/92 Stanislava Janácková - Kamil Janáček **Privatization in Czechoslovakia.** 8 p.
Sergey Alexashenko **The Collapse of the Soviet Fiscal System: What Should Be Done?** 45 p.
Juhani Laurila **Neuvostoliiton ja Venäjän velka.** 23 s.
Jukka Kero **Neuvostoliiton ja Venäjän ulkomaankauppa.** 24 s.
- 5/92 Pekka Sutela **Clearing, Money and Investment: The Finnish Perspective on Trading with the USSR.** 26 p.
Petri Matikainen **"Suuri pamaus" - Puolan talousuudistus 1990.** 22 s.
- 6/92 Miroslav Hrnčíř **Foreign Trade and Exchange Rate in Czechoslovakia: Challenges of the Transition and Economic Recovery.** 39 p.
Terhi Kivilahti - Jukka Kero - Merja Tekoniemi **Venäjän rahoitus- ja pankkijärjestelmä.** 37 s.
- 7/92 Seija Lainela **Baltian maiden rahauudistukset.** 23 s.
Seija Lainela - Jouko Rautava **Baltian maiden poliittisen ja taloudellisen kehityksen taustat ja nykytilanne.** 14 s.
Sergei Alexashenko **Verojen ja tulonsiirtojen jakautuminen entisessä Neuvostoliitossa.** 17 s.
- 1/93 Pekka Sutela **Taloudellinen transitio Venäjällä.** 11 s.
Pekka Sutela **Venäjän taloudellinen voima 2000-luvulla.** 9 s.
Pekka Sutela **Itäinen Eurooppa integraatiossa: ottopoikia, sisarpuolia vai ...** 11 s.
- 2/93 Inkeri Hirvensalo **Changes in the Competitive Advantages of Finnish Exporters in the Former USSR after the Abolition of the Clearing Payment System.** 35 p.
Miroslav Hrnčíř **The Exchange Rate Regime and Economic Recovery.** 17 p.
Gábor Oblath **Real Exchange Rate Changes and Exchange Rate Policy under Economic Transformation in Hungary and Central-Eastern Europe.** 31 p.
Gábor Oblath **Interpreting and Implementing Currency Convertibility in Central and Eastern Europe: a Hungarian Perspective.** 19 p.
- 3/93 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys 1992.** 19 s.
Seija Lainela **Baltian maiden talous vuonna 1992.** 25 s.
Pekka Sutela **Itäinen Eurooppa vuonna 1992.** 14 s.
- 4/93 Jouko Rautava **Monetary Overhang, Inflation and Stabilization in the Economies in Transition.** 17 p.
Jarmo Eronen **Manufacturing Industries before and after the Collapse of Soviet Markets: a Comparison of Finnish and Czechoslovak Experience.** 19 p.

- 5/93 Pekka Sutela **Uusi hanke entisen rupla-alueen kaupankäynnin monenkeskeistämiseksi.** 8 s.
Juhani Laurila **Venäjän velkakriisin kehitys ja nykytilanne.** 10 s.
- 6/93 Jouko Rautava **Yritystuesta sosiaaliturvaan: Julkisen tuen muutospaineet Venäjällä.** 7 s.
Jarmo Eronen **Venäjän uusi hallinnollinen aluejako.** 7 s.
Aleksi Tkatchenko **Pienyrittäjäys Venäjällä: Nykytilanne ja kehitysnäkymät.** 35 s.
- 7/93 Tuula Ryttilä **Russian Monetary Policy Since January 1992.** 20 p.
Inkeri Hirvensalo **Developments in the Russian Banking Sector in 1992-1993.** 22 p.
- 8/93 Seija Lainela - Pekka Sutela **Introducing New Currencies in the Baltic Countries.** 26 p.
Inna Shteinbuka **The Baltics' ways: Intentions, Scenarios, Prospects.** 27 p.
Inna Shteinbuka **Latvia in Transition: First Challenges and First Results.** 33 p.
Inna Shteinbuka **Industry Policy in Transition: the Case of Latvia.** 30 p.
- 9/93 Jouko Rautava **Venäjän keskeiset taloustapahtumat heinä- syyskuussa 1993.** 10 s.
Merja Tekoniemi **Venäjän parlamenttivaalien poliittiset ryhmittymät.** 3 s.
Jarmo Eronen **Venäläinen ja suomalainen periferia: Permin Komin ja Kainuun luetaloudellista vertailua.** 29 s.
- 10/93 Seija Lainela **Venäjän federatiivisen rakenteen muotoutuminen ja taloudellinen päätöksenteko; Pietarin asema.** 14 s.
Inkeri Hirvensalo **Pankkitoimintaa Pietarissa.** 14 s.
Juhani Laurila **Suoran sijoitustoiminnan kehittyminen Venäjällä ja Suomen lähialueella.** 29 s.
Juhani Laurila **Suomen saamiset Venäjältä. Valuuttakurssimuutosten ja vakautusten vaikutukset.** 8 s.
- 11/94 Pekka Sutela **Insider Privatization in Russia: Speculations on Systemic Change.** 22 p.
Inkeri Hirvensalo **Banking in St.Petersburg.** 18 p.
- 12/94 Aleksi Tkatchenko **Pienyritysten yksityistäminen Venäjällä.** 23 s.
Jarmo Eronen **Konversio Venäjällä: tulosten tarkastelua.** 10 s.
- 13/94 Juhani Laurila **Direct Investment from Finland to Russia, Baltic and Central Eastern European Countries: Results of a Survey by the Bank of Finland.** 14 p.
Juhani Laurila **Finland's Changing Economic Relations with Russia and the Baltic States.** 11 p.
Jouko Rautava **EC Integration: Does It Mean East-West Disintegration.** 8 p.
Eugene Gavrilenkov **Macroeconomic Crisis and Price Distortions in Russia.** 20 p.
Eugene Gavrilenkov **Russia: Out of the Post-Soviet Macroeconomic Deadlock through a Labyrinth of Reforms.** 22 p.
- 14/94 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys 1993.** 16 s.
Seija Lainela **Baltian maat vuonna 1993.** 19 s.
Jouko Rautava **Suomen idänkauppa 1990-93.** 7 s.
- 15/94 Pekka Sutela **Production, Employment and Inflation in the Baltic Countries.** 22 p.
Seija Lainela **Private Sector Development and Liberalization in the Baltics.** 14 p.
Seija Lainela **Small Countries Establishing Their Own Independent Monetary Systems: the Case of the Baltics.** 17 p.
- 16/94 Merja Tekoniemi **Työttömyys ja sosiaaliturva Venäjällä.** 31 s.
- 17/94 Pekka Sutela **Fiscal Federalism in Russia.** 23 p.
Jouko Rautava **Interdependence of Politics and Economic Development: Financial Stabilization in Russia.** 12 p.
Eugene Gavrilenkov **"Monetarism" and Monetary Policy in Russia.** 8 p.

- 8/94 Pekka Sutela **The Instability of Political Regimes, Prices and Enterprise Financing and Their Impact on the External Activities of the Russian Enterprises.** 31 p.
 Juhani Laurila **The Republic of Karelia: Its Economy and Financial Administration.** 37 p.
 Inkeri Hirvensalo **Banking Reform in Estonia.** 21 p.
- 9/94 Jouko Rautava **Euroopan unionin ja Venäjän välinen kumppanuus- ja yhteistyösopimus - näkökohtia Suomen kannalta.** 7 s.
- 10/94 Seija Lainela - Pekka Sutela **The Comparative Efficiency of Baltic Monetary Reforms.** 22 p.
 Tuula Ryttilä **Monetary Policy in Russia.** 22 p.
- 11/94 Merja Tekoniemi **Miksi Venäjän virallinen työttömyysaste on säilynyt alhaisena?** 19 s.
- 1/95 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys 1994.** 19 s.
 Seija Lainela **Baltian maat vuonna 1994.** 21 s.
 Vesa Korhonen **Itäisen Euroopan talouskehitys 1994.** 19 s.
- 2/95 Urmas Sepp **Inflation in Estonia: the Effect of Transition.** 27 p.
 Urmas Sepp **Financial Intermediation in Estonia.** 32 p.
- 3/95 Vesa Korhonen **EU:n ja Venäjän kumppanuus- ja yhteistyösopimus.** 31 s.
 Jouko Rautava **Talousintegraatio ja Suomen turvallisuus - Suomi Euroopan unionin idän taloussuhteissa.** 21 s.
 Jouko Rautava **Suomen idänkauppa 1985-94.** 10 s.
- 4/95 Nina Oding **Evolution of the Budgeting Process in St. Petersburg.** 29 p.
 Urmas Sepp **A Note on Inflation under the Estonian Currency Board.** 12 p.
 Pekka Sutela **But ... Does Mr. Coase Go to Russia?** 14 p.
- 5/95 Urmas Sepp **Estonia's Transition to a Market Economy 1995.** 57 p.
- 6/95 Niina Pautola **The New Trade Theory and the Pattern of East-West Trade in the New Europe.** 21 p.
 Nina Oding **Investment needs of the St.Petersburg Economy and the Possibilities to meeting them.** 20 p.
 Panu Kalmi **Evolution of Ownership Change and Corporate Control in Poland.** 21 p.
- 7/95 Vesa Korhonen **Venäjän IMF-vakauttamisohjelma 1995 ja Venäjän talouden tilanne.** 37 s.
 Inkeri Hirvensalo **Maksurästit Venäjän transitiotaloudessa.** 30 s.
 Seija Lainela **Baltian maiden omat valuutat ja talouden vakautus - pienten maiden suuri menestys.** 14 s.
- 8/95 Pekka Sutela **Economies Under Socialism: the Russian Case.** 17 p.
 Vladimir Mau **Searching for Economic Reforms: Soviet Economists on the Road to Perestroika.** 19 p.
- 9/95 Niina Pautola **East-West Integration.** 33 p.
 Panu Kalmi **Insider-Led Privatization in Poland, Russia and Lithuania: a Comparison.** 16 p.
 Iikka Korhonen **Equity Markets in Russia.** 14 p.
 Jury V. Mishalchenko - Niina Pautola **The Taxation of Banks in Russia.** 5 p.
- 1/96 Juhani Laurila **Payment Arrangements among Economies in Transition: the Case of the CIS.** 23 p.
 Sergei Sutyryn **Problems and Prospects of Economic Reintegration within the CIS.** 17 p.
 Viktor V. Zakharov - Sergei F. Sutyryn **Manager Training - Another Emerging Market in Russian Educational Services.** 9 p.

- 2/96 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys vuonna 1995.** 12 s.
 Juhani Laurila **Katsaus lähialueisiin.** 28 s.
 Iikka Korhonen **Baltian vuosikatsaus.** 10 s.
 Pekka Sutela **Ukrainan ja Valkovenäjän taloudet vuonna 1995.** 10 s.
 Vesa Korhonen **Itäisen Euroopan siirtymätalouksien kehitys 1995.** 17 s.
- 3/96 Niina Pautola **Intra-Baltic Trade and Baltic Integration.** 12 p.
 Vesa Korhonen **The Baltic Countries - Changing Foreign Trade Patterns and the Nordic Connection.** 16 p.
 Iikka Korhonen **Banking Sectors in Baltic Countries.** 22 p.
- 4/96 Niina Pautola **Trends in EU-Russia Trade, Aid and Cooperation.** 16 p.
 Niina Pautola **The Baltic States and the European Union - on the Road to Membership.** 20 p.
 Elena G. Efimova - Sergei F. Sutyryn **The Transport Network Structure of the St.Petersburg Region and its Impact on Russian-Finnish Economic Cooperation.** 11 p.
 Iikka Korhonen **An Error Correction Model for Russian Inflation.** 10 p.
- 5/96 Juhani Laurila - Inkeri Hirvensalo **Direct Investment from Finland to Eastern Europe; Results of the 1995 Bank of Finland Survey.** 21 p.
 Tatiana Popova - Merja Tekoniemi **Social Consequences of Economic Reform in Russia.** 26 p.
 Iikka Korhonen **Dollarization in Lithuania.** 7 p.
- 6/96 Juhani Laurila - Inkeri Hirvensalo **Suorat sijoitukset Suomesta Itä-Eurooppaan; Suomen Pankin vuonna 1995 tekemän kyselyn tulokset.** 20 s.
 Jouko Rautava **Suomi, Euroopan Unioni ja Venäjä.** 6 s.
 Niina Pautola **Baltian maiden talouskatsaus 1996.** 12 s.
- 1/97 Panu Kalmi **Ownership Change in Employee-Owned Enterprises in Poland and Russia.** 51 p.
- 2/97 Niina Pautola **Fiscal Transition in the Baltics.** 23 p.
 Peter Backé **Interlinkages Between European Monetary Union and a Future EU Enlargement to Central and Eastern Europe.** 19 p.
- 3/97 Iikka Korhonen **A Few Observations on the Monetary and Exchange Rate Policies of Transition Economies.** 8 p.
 Iikka Korhonen **A Brief Assessment of Russia's Treasury Bill Market.** 8 p.
 Rasa Dale **Currency Boards.** 14 p.
- 4/97 Sergei F. Sutyryn **Russia's International Economic Strategy: A General Assessment.** 17 p.
 Tatiana Popova **The Cultural Consequences of Russian Reform.** 17 p.
 Ludmilla V. Popova - Sergei F. Sutyryn **Trends and Perspectives in Sino-Russian Trade.** 11 p.
- 5/97 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys vuonna 1996.** 10 s.
 Iikka Korhonen - Niina Pautola **Baltian talouskatsaus 1996.** 12 s.
 Merja Tekoniemi **Katsaus lähialueisiin 1996.** 11 s.
 Merja Tekoniemi **Ukrainan talouskatsaus 1996.** 10 s.
 Kari Pekonen **Valko-Venäjän talous vuonna 1996.** 6 s.
 Katri Lehtonen **Keski- ja Itä-Euroopan talouskehitys vuonna 1996.** 13 s.
- 6/97 Niina Pautola **Towards European Union Eastern Enlargement - Progress and Problems in Pre-Accession.** 17 p.
 Katri Lehtonen **Theory of Economic Reform and the Case of Poland.** 26 p.
 Boris Brodsky **Dollarization and Monetary Policy in Russia.** 14 p.
- 7/97 Toivo Kuus **Estonia and EMU Prospect.** 24 p.
 Olga Luštšik **The Anatomy of the Tallinn Stock Exchange.** 23 p.
 Riia Arukaevu **Estonian Money Market.** 20 p.

- 1/98 Iikka Korhonen **The Sustainability of Russian Fiscal Policy.** 8 p.
Tatiana Popova - Merja Tekoniemi **Challenges to Reforming Russia's Tax System.** 18 p.
Niina Pautola **Optimal Currency Areas, EMU and the Outlook for Eastern Europe.** 25 p.
- 2/98 Peter Westin **Comparative Advantage and Characteristics of Russia's Trade with the European Union.** 26 p.
Urszula Kosterna **On the Road to the European Union - Some Remarks on Budgetary Performance in Transition Economies.** 31 p.
- 3/98 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys vuonna 1997.** 11 s.
Merja Tekoniemi **Keskuksen ja alueiden välisten suhteiden kehitys Venäjällä 1992-1997.** 10 s.
Niina Pautola **Baltian talouskatsaus 1997.** 11 s.
Merja Tekoniemi **Katsaus Suomen kauppaan IVY-maiden ja Baltian maiden kanssa 1990-1997.** 11 s.
Tom Nordman **Kiinan talouden tila ja ongelmat.** 11 s.
Merja Tekoniemi **Ukrainan talouskatsaus 1997.** 10 s.
Iikka Korhonen **Keski- ja Itä-Euroopan talouskehitys 1997.** 12 s.
- 4/98 Kustaa Äimä **Central Bank Independence in the Baltic Policy.** 30 p.
Iikka Korhonen – Hanna Pesonen **The Short and Variable Lags of Russian Monetary Policy.** 11p.
Hanna Pesonen **Assessing Causal Linkages between the Emerging Stock Markets of Asia and Russia.** 10 p.
- 5/98 Laura Solanko **Issues in Intergovernmental Fiscal Relations – Possible Lessons for Economies in Transition.** 19 p.
Iikka Korhonen **Preliminary Tests on Price Formation and Weak-form Efficiency in Baltic Stock Exchanges.** 7 p.
Iikka Korhonen **A Vector Error Correction Model for Prices, Money, Output, and Interest Rate in Russia.** 12 p.
Tom Nordman **Will China catch the Asian Flu?** 14 p.
- 6/98 Saga Holmberg **Recent Reforms in Information Disclosure and Shareholders' Rights in Russia.** 17 p.
Vladimir R. Evstigneev **Estimating the Opening-Up Shock: an Optimal Portfolio Approach to Would-Be Integration of the C.I.S. Financial Markets.** 39 p.
Laura Solanko – Merja Tekoniemi **Novgorod and Pskov – Examples of How Economic Policy Can Influence Economic Development.** 14 p.
Ülle Lõhmus - Dimitri G. Demekas **An Index of Coincident Economic Indicators for Estonia.** 12p.
- 7/98 Tatyana Popova **Financial-Industrial Groups (FIGs) and Their Roles in the Russian Economy.** 24p.
Mikhail Dmitriyev – Mikhail Matovnikov – Leonid Mikhailov – Lyudmila Sycheva **Russian Stabilization Policy and the Banking Sector, as Reflected in the Portfolios of Moscow Banks in 1995–97.** 29 p.
- 1/99 Jouko Rautava **Venäjän järjestelmämuutos ja talouskehitys vuonna 1998.** 10 s.
Iikka Korhonen – Seija Lainela **Baltian maat vuonna 1998.** 10 s.
Tom Nordman **Kiinan talouden tila ja näkymät.** 13 s.
Pekka Sutela **Ukrainan talouskatsaus 1998.** 14 s.
Iikka Korhonen **Keski- ja Itä-Euroopan talouskehitys vuonna 1998.** 10 s.